

Dorota CELIŃSKA-JANOWICZ

Rejestry podmiotów jako źródła danych w analizach lokalizacji działalności gospodarczej w mikroskali

Streszczenie. *Celem artykułu jest analiza możliwości wykorzystania danych pochodzących z rejestrów REGON i EDG (Ewidencja Działalności Gospodarczej) w analizach lokalizacji działalności gospodarczej w mikroskali. Dane te posłużyły do zbadania przekształceń funkcjonalnych głównych ulic handlowych Warszawy w latach 1996—2010. W artykule omówiono ograniczenia związane z wykorzystywaniem tego rodzaju danych w analizach prowadzonych na niewielkich zbiorach, wskazując jednocześnie metody pozwalające na przewyższenie lub zniwelowanie tych ograniczeń. Wyniki badania wykazały, że dane rejestrowe stanowią wiarygodne źródło informacji o ogólnej strukturze branżowej podmiotów gospodarczych, przy czym ich wykorzystanie w badaniach ilościowych wymaga dokonania wielu korekt i uzupełnień, jak również powinno mieć miejsce jedynie w przypadku zbiorów o odpowiednio dużej liczebności.*

Słowa kluczowe: rejestr działalności gospodarczej, ulica handlowa, struktura funkcjonalna, Warszawa.

Badania lokalizacji działalności gospodarczej mogą być prowadzone w różnych skalach przestrzennych. W analizach ogólnokrajowych lub regionalnych wykorzystywane są najczęściej dane statystyczne zagregowane do odpowiednich jednostek przestrzennych. W badaniach analizujących lokalizacje szczegółowe (punkty adresowe), udostępniane przez statystykę publiczną, dane są najczęściej zbyt mało szczegółowe, aby mogły być przydatne, gdyż operują zbyt dużymi jednostkami przestrzennymi. W badaniach tego typu istotnym problemem jest zatem dostępność odpowiednich danych zarówno pod względem szczegółowości, jak i aktualności oraz kompletności.

Celem artykułu jest analiza możliwości wykorzystania REGON (Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej) i EDG (Ewidencja Działalności Gospodarczej) jako źródeł danych w analizach lokalizacji działalności gospodarczej w mikroskali, na przykładzie badania przekształceń funkcjonal-

nych głównych ulic handlowych Warszawy w latach 1996—2010. W artykule omówiono problemy związane z wykorzystywaniem tego typu danych w analizach przestrzennych prowadzonych na stosunkowo niewielkich zbiorach. Wskazano jednocześnie metody pozwalające na zniwelowanie wpływu czynników obniżających jakość danych pochodzących z rejestrów urzędowych. Dokonano także oceny wiarygodności danych rejestrowych, odnosząc je do danych pochodzących z inwentaryzacji terenowej. W ostatniej części artykułu zaprezentowano wyniki analiz przekształceń funkcjonalnych wybranych ulic handlowych oraz sformułowano wnioski o charakterze badawczym i metodologicznym.

ZAKRES BADANIA I ŹRÓDŁA DANYCH

Celem badania było określenie przekształceń funkcjonalnych głównych ulic handlowych Warszawy w latach 1996—2010 (w dwóch podokresach, tj. 1996—2003 i 2003—2010). Konieczne było zatem opracowanie baz danych obejmujących podmioty gospodarcze kształtujące ofertę usługową wybranych ulic dla lat 1996, 2003 i 2010. Zakres przestrzenny badania, określony na podstawie dotychczas prowadzonych badań i opracowań branżowych¹, obejmował 8 ulic: Chmielną, Kruczą, Marszałkowską, Mokotowską, Nowy Świat, Targową oraz Al. Jerozolimskie i al. Jana Pawła II. W analizie uwzględniono podmioty gospodarcze prowadzące działalność w wybranych branżach handlowych i usługowych, zarejestrowane w budynkach rzeczywiście zlokalizowanych przy tych ulicach. Skupiono się zatem na tych podmiotach, które kształtowały ofertę tych ulic wobec przechodniów, a więc takich sklepach oraz punktach usługowych i gastronomicznych², które dysponowały witryną i wejściem od strony ulicy. Badaniem objęto nie tylko podmioty zarejestrowane pod adresami zawierającymi nazwy badanych ulic, ale także zlokalizowane w budynkach mających adresy przy ich przecenicach, przy czym w tym drugim przypadku wybrano jedynie budynki narożne, posiadające witryny bądź wejścia od strony ulicy. O włączeniu danego budynku (adresu) do analiz decydowało kryterium widoczności od strony wybranej ulicy handlowej, zaś lista spełniających to kryterium adresów/budynków została sporządzona na podstawie inwentaryzacji terenowej.

Niewątpliwie najbardziej wiarygodnym źródłem danych w analizie lokalizacji podmiotów gospodarczych w mikroskali jest inwentaryzacja terenowa. W ten sposób możliwe jest zebranie informacji o faktycznie istniejących i działających podmiotach gospodarczych. W badaniu struktury branżowej ulic istnieje wówczas także możliwość zinwentaryzowania lokali niewynajętych (pustostanów).

¹ Kurowski (1987); *Analiza...* (2007); Smętkowski (2009); *Główne...* (2010); Kaczmarek (2010); *What's...* (2011).

² Choć w klasyfikacjach działalności usługowej (*Services...*, 1991) handel detaliczny i gastronomia zaliczane są do sektora usług, to w tym artykule działalność handlową oraz gastronomiczną potraktowano jako odrębne w stosunku do działalności usługowej. Tym samym w przeprowadzonych analizach pod pojęciem handlu należy rozumieć różnego typu sklepy, pod pojęciem gastronomii — restauracje, bary, kawiarnie itp., zaś pod pojęciem usług — pozostałe niehandlowe i niegastronomiczne placówki usługowe (Ledwoń, 2008).

Niestety dane takie (pochodzące z inwentaryzacji terenowej) nie są w Warszawie zbierane w sposób regularny, zaś dane historyczne są praktycznie niedostępne. W związku z tym punktem wyjścia badania były dane dwóch oficjalnych rejestrów podmiotów gospodarczych — REGON, prowadzonego przez GUS oraz EDG, prowadzonej (do 2011 r.) przez urzędy gmin. Oba rejestry zawierają podstawowe informacje o podmiotach gospodarczych — o adresie siedziby firmy bądź miejscu wykonywania działalności oraz rodzaju przeważającej działalności gospodarczej. Wstępna analiza danych dla lat 1996, 2003 i 2010 wykazała liczne niedoskonałości obu rejestrów. Dotyczyło to głównie ich kompletności i aktualności, dlatego też dane rejestrowe uzupełniono danymi z innych źródeł, jak również poddano wieloetapowej korekcie. Takie procedury miały na celu utworzenie jak najbardziej kompletnej bazy podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność w dziedzinie handlu detalicznego i usług dla ludności, zlokalizowanych przy badanych ulicach handlowych i kształtujących ich ofertę skierowaną do mieszkańców (widoczną dla przechodniów).

W REGON za adres siedziby osoby prawnej i jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej przyjmuje się adres organu zarządzającego. W przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą jest to adres wskazany przez tę osobę jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej, natomiast w przypadku braku możliwości takiego wskazania — miejsce zamieszkania osoby fizycznej³. W tym rejestrze niewielkie podmioty gospodarcze, głównie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, rejestrują się często według miejsca zamieszkania, a nie faktycznego miejsca prowadzenia działalności gospodarczej (Śleszyński, 2010), dlatego dane z bazy REGON dotyczące tego typu podmiotów zastąpiono danymi z EDG m.st. Warszawy. Jest to rejestr przedsiębiorców będących osobami fizycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą (jednoosobowo lub jako wspólnicy w spółkach cywilnych) w danej gminie i prowadzony przez odpowiedni urząd gminy. Dane zawarte w rejestrze obejmują m.in. miejsce zamieszkania i adres przedsiębiorcy, a w przypadku działalności wykonywanej stale poza miejscem zamieszkania — również miejsce wykonywania działalności i adres zakładu głównego lub oddziału⁴. EDG zawiera zatem informacje o wszystkich miejscach wykonywania działalności gospodarczej przez dany podmiot. W bazie tej dany podmiot występował tyle razy, ile przypisanych było do niego różnych adresów (rekord w bazie odpowiadał danej lokalizacji/adresowi, a nie podmiotowi).

Na podstawie danych z obu rejestrów skonstruowano podstawową bazę danych, tzn. wykaz osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej (z REGON) oraz osób fizycznych prowadzących działalność

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 27 lipca 1999 r. w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb.

⁴ Ustawa z 19 listopada 1999 r. Prawo działalności gospodarczej (Dz. U. 1999 Nr 101, poz. 1178); ustawa z 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 1990 Nr 34, poz. 198).

ność gospodarczą (z EDG). W obu przypadkach analizowano podmioty wybranych sekcji PKD (działalność usługowa, w tym handlowa) związanych z komercyjnymi usługami konsumpcyjnymi (świadczonymi na rzecz ludności, a nie innych podmiotów gospodarczych). Były to według PKD 2004:

- z sekcji G — handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego — dział 52 — handel detaliczny z wyłączeniem sprzedaży pojazdów samochodowych, motocykli; naprawa artykułów użytku osobistego i domowego;
- z sekcji H — hotele i restauracje:
 - grupa 55.3 — restauracje i pozostałe placówki gastronomiczne,
 - grupa 55.4 — bary,
 - grupa 55.5 — działalność stołówek i catering;
 - sekcja M — edukacja (wszystkie działy);
- z sekcji O — działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna pozostała:
 - dział 92 — działalność związana z kulturą, rekreacją i sportem,
 - dział 93 — działalność usługowa pozostała.

Po połączeniu rekordów z obu baz usunięto rekordy zdublowane i podmioty w likwidacji, a także podmioty prowadzące działalność sprzedaży detalicznej poza siecią sklepową⁵. W kolejnym kroku usunięto podmioty prowadzące działalność gospodarczą w mieszkaniach (jeśli w adresie siedziby i/lub wykonywania działalności gospodarczej miały podany numer mieszkania), a więc nieprowadzące działalności w lokalach na parterach budynków i tym samym niekształtujące oferty ulic handlowych widocznej dla przechodniów. Tym samym wyeliminowano podmioty, które po pierwsze prowadziły działalność gospodarczą u klienta lub w innym miejscu, a pod danym adresem miały jedynie tę działalność zarejestrowaną, po drugie — podmioty, które rzeczywiście prowadziły działalność gospodarczą w lokalach mieszkalnych niemających witryny i wejścia bezpośrednio od ulicy.

OGRANICZENIA ZWIĄZANE Z DANYMI

W kolejnym kroku badawczym, na podstawie przeglądu literatury oraz informacji uzyskanych bezpośrednio z GUS oraz z Wydziału Handlu i Przedsiębiorczości Biura Działalności Gospodarczej i Zezwoleń m.st. Warszawy, zidentyfikowano następujące czynniki wpływające na jakość i aktualność danych REGON i EDG (*Zmiany...*, 2012; Kamińska, 2006; Raczyk, 2009; Śleszyński, 2010):

- 1) częsty brak zgłaszania przez podmioty gospodarcze faktu likwidacji prowadzonej działalności gospodarczej;
- 2) niespójność stosowanych w różnych latach definicji i nazewnictwa, zwłaszcza w odniesieniu do niescentralizowanej bazy EDG;

⁵ Kategorie: sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej, sprzedaż detaliczna prowadzona na bazarach i targowiskach oraz sprzedaż detaliczna pozostała prowadzona poza siecią sklepową.

- 3) nie zawsze uzasadniony szeroki zakres dziedzinowy rodzajów wykonywanej działalności podawany podczas rejestracji w REGON i EDG (w celu umożliwienia późniejszej zmiany rzeczywistości prowadzonej działalności bez konieczności aktualizacji wpisu);
- 4) brak w rejestrach niektórych kategorii placówek usługowych i handlowych, takich jak oddziały banków;
- 5) zmiany prawa dotyczącego zakładania i rejestracji działalności gospodarczej.

W kolejnych krokach badawczych starano się w możliwie największym zakresie wyeliminować wpływ tych czynników.

Niezgłaszanie przez podmioty gospodarcze likwidacji swojej działalności do obydwu rejestrów wynika z faktu, że czynność ta wiąże się z dodatkowymi nakładami czasu, natomiast zaniechanie tego obowiązku nie rodziło żadnych konsekwencji prawnych lub finansowych. Efektem tej sytuacji była zawyżona liczba podmiotów figurujących w rejestrach. Sytuację tę obrazuje nieustanny wzrost liczby podmiotów ogółem zarejestrowanych w REGON, zarówno w całym kraju jak i w Warszawie. Porównanie ogólnej liczby podmiotów zarejestrowanych w bazie REGON ze znacznie bardziej wiarygodnymi⁶ danymi urzędów skarbowych wskazuje na występowanie zjawiska przeszacowania bazy w stosunku do stanu faktycznego dopiero od końca lat 90. ub. wieku. W 1995 r. stosunek liczby podmiotów w REGON i w bazach urzędów skarbowych wynosił 94:100, natomiast w 2003 r. już 118:100 (Kamińska, 2006).

Z przywoływanych przez Raczyka (2009) analiz GUS wynika, że w II połowie lat 90. ub. wieku ok. 60% podmiotów zarejestrowanych w REGON rzeczywistości prowadziło działalność gospodarczą, przy czym należy pamiętać, że analizy te dotyczyły okresu sprzed wprowadzenia tzw. „jednego okienka”. Spośród pozostałych podmiotów 30% całkowicie lub tymczasowo zawiesiło działalność, a 8% nigdy jej nie podjęło, pomimo wpisania do rejestru.

Z przeprowadzonych w Miliczu w latach 2006 i 2007 badań weryfikujących aktualność i kompletność REGON wynika, że 43% podmiotów obecnych w bazie w rzeczywistości nie istniało, przy czym w badaniu tym uwzględniono wszystkie podmioty gospodarki narodowej, podczas gdy GUS przeprowadza szacunki jedynie dla populacji podmiotów gospodarczych. Z badań tych wynika także, że największe zafałszowania REGON, polegające na znacznie wyższym udziale placówek nieistniejących (a zarejestrowanych) w stosunku do rzeczywistości działających, dotyczyły podmiotów powstałych przede wszystkim w 2001 r., a także w latach 1994 i 1995 oraz 1999 i 2000. Jako główną przyczynę takiego stanu A. Raczyk wymienia masową rejestrację wspólnot mieszkaniowych w latach 1999 i 2001. Ponadto w latach 1998 i 1999 GUS podjął akcję informacyjną dotyczącą ustawowego obowiązku rejestracji działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne. W efekcie w okresie tym wzrosła liczba rejestracji osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o ponad 4%).

⁶ Zgłoszenie likwidacji działalności gospodarczej do urzędu skarbowego jest niezbędne, aby ustał obowiązek odprowadzania zobowiązań podatkowych.

Niewyrejestrowywanie likwidowanych podmiotów gospodarczych, choć w mniejszej skali, występowało także w przypadku EDG. Według pracowników Wydziału Handlu i Przedsiębiorczości Biura Działalności Gospodarczej i Zezwoleń m.st. Warszawy ok. 20% zarejestrowanych podmiotów w rzeczywistości nie funkcjonowało (zostało zlikwidowanych).

REGON zawierał informacje o podmiotach gospodarczych z przypisaną jedną, wybraną podklasą Europejskiej Klasyfikacji Działalności (dla 1996 r. i 2003 r.) lub PKD 2007 (dla 2010 r.), zgodnie z zadeklarowanym przez podmiot przeważającym rodzajem prowadzonej działalności gospodarczej. W EDG natomiast podmioty gospodarcze były opisane w dokładnie taki sposób, w jaki zgłosili to sami przedsiębiorcy w momencie rejestracji. W przeprowadzonym badaniu, w przypadku gdy opis prowadzonej działalności nie posługiwał się kodami PKD, podmiot był przypisywany do odpowiedniej klasy PKD na podstawie zawartej w bazie informacji opisowej, a w razie wątpliwości — także na podstawie bazy REGON oraz źródeł internetowych.

Osoby rejestrujące działalność gospodarczą mogą podać dowolną liczbę rodzajów wykonywanej działalności. Dość powszechną praktyką jest nie zawsze uzasadnione zgłaszanie bardzo szerokiego zakresu prowadzonej działalności, który w rezultacie obejmuje nawet kilkanaście bądź kilkadziesiąt grupowań PKD, podczas gdy w rzeczywistości działalność gospodarcza prowadzona jest w zaledwie kilku z nich. Taki zabieg umożliwia przedsiębiorcom szybką zmianę rodzaju prowadzonej działalności bez konieczności zgłaszania tego faktu do odpowiedniego rejestru i ponoszenia związanych z tym opłat administracyjnych (Wolaniuk, 1997). W opisanym badaniu włączenie danego podmiotu do wyjściowej bazy danych następowało na podstawie rodzaju działalności wymienionego jako pierwszy, który był jednocześnie przypisywany do danego podmiotu, określając tym samym branżę, w jakiej prowadzona była działalność (jedną dla każdego podmiotu).

Wstępne analizy REGON wykazały, że w przypadku części podmiotów prowadzących działalność z zakresu pośrednictwa pieniężnego (banków) w rejestrze nie znajdowały się informacje o adresach jednostek lokalnych⁷, a jedynie adres siedziby. Baza REGON nie mogła zatem stanowić wiarygodnego źródła danych o lokalizacji placówek bankowych. Z uwagi na ekspansję tego typu podmiotów w przekształceniach funkcjonalnych warszawskich ulic handlowych, zdecydowano się na uzupełnienie bazy podmiotów o listę oddziałów bankowych zlokalizowanych przy badanych ulicach handlowych. Źródłem danych były poszczególne edycje *Panoramy Firm* z lat 1996/97, 2003 oraz 2010, uzupełnione informacjami zebranymi w styczniu 2009 r. ze stron internetowych wszystkich banków. Uzupełnienie wykazu placówek bankowych z *Panoramy Firm 2010* informacjami z kwerendy internetowej wynikało z malejącej roli książek telefonicznych jako źródła informacji o lokalizacji podmiotów gospodarczych.

Wśród zmian przepisów dotyczących funkcjonowania oficjalnych rejestrów podmiotów gospodarczych można wyróżnić ich dwa rodzaje — takie, które

⁷ Jednostki lokalne to zakłady, oddziały, filie itp., w których prowadzona jest działalność, przy czym jednostki te muszą być położone w miejscu z odrębnym adresem (*Zmiany...*, 2012).

zmieniają ogólne reguły dotyczące zakładania i rejestracji działalności gospodarczej oraz takie, które modyfikują reguły funkcjonowania samych rejestrów. W pierwszym przypadku w wyniku wprowadzenia nowych regulacji może ulec zmianie kategoria podmiotów zobowiązanych do rejestracji lub też sposób rejestrowania podmiotu gospodarczego. Przykładem pierwszego typu modyfikacji jest zmiana (w 2009 r.) definicji osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą i poszerzenie grupy osób podlegających wpisowi do REGON o osoby fizyczne będące współnikami spółki cywilnej. Skutkowało to zawyżeniem liczby zarejestrowanych podmiotów w stosunku do stanu faktycznego⁸. Jako przykład zmian drugiego rodzaju podać można natomiast wprowadzenie od 2000 r. zasady, że numer REGON jest przypisany do osoby fizycznej (1 osoba — 1 numer REGON), a nie jak to miało miejsce wcześniej — do zakładu osoby fizycznej (w niektórych przypadkach oznaczało to sytuację 1 osoba — kilka numerów REGON). Spowodowało to zmniejszenie zbiorowości osób fizycznych w rejestrze REGON po 2000 r.

Jednocześnie na jakość danych z 2010 r. wpłynęły także dwie zmiany o charakterze formalnoprawnym, skutkujące wzrostem liczby wyrejestrowywanych i wykreślanych podmiotów gospodarczych. Po pierwsze w 2007 r. wprowadzono nową klasyfikację działalności gospodarczej (PKD 2007). W związku z tym, zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z 24 grudnia 2007 r.⁹, wszyscy przedsiębiorcy zobowiązani byli zaktualizować dane dotyczące prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej do 31 grudnia 2009 r. Aktualizacji takiej dokonywał przede wszystkim GUS (w REGON), a w znacznie mniejszym stopniu także Urząd Miasta Warszawy (w EDG). Przy tej okazji wiele podmiotów, które zaprzestały działalności, a nie zostały wyrejestrowane zgłosiło ten fakt, co spowodowało wzrost liczby wykreśleń w 2009 r. (w REGON o 46% więcej w porównaniu z 2008 r.). Po drugie od 31 marca 2009 r. wprowadzono¹⁰ uproszczoną procedurę administracyjną związaną z rejestracją, zawieszeniem, zmianą bądź likwidacją działalności gospodarczej (tzw. „jedno okienko”). W wypadku złożenia przez osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą wniosku o wyrejestrowanie działalności w urzędzie prowadzącym EDG, organ ewidencyjny w ciągu 3 dni informuje odpowiedni urząd statystyczny, urząd skarbowy i ZUS o wykreśleniu przedsiębiorcy z prowadzonej ewidencji. W efekcie od 2009 r. dane w rejestrach REGON i EDG były na bieżąco aktualizowane zarówno w zakresie nowych rejestracji, jak i wyrejestrowywania likwidowanych podmiotów gospodarczych. Na aktualność EDG wpływ miało także wykreślenie części rekordów, przede wszystkim zdublowanych lub w jakikolwiek inny sposób ewidentnie nieprawidłowych, przy okazji scalania baz dzielnicowych w jedną bazę ogólnomiejską w 2005 r.

⁸ Art. 42 ust. 2 ustawy o statystyce publicznej z 29 czerwca 1995 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 88, poz. 439).

⁹ Dz. U. z 31 grudnia 2007 r. Nr 251, poz. 1885.

¹⁰ Ustawą z 19 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 18, poz. 97).

Opisane zmiany mogą częściowo tłumaczyć fakt, że wykorzystywane w analizie dane (REGON i EDG) dla 2010 r. nie kontynuują trendu wzrostowego liczby podmiotów obserwowanego wcześniej. Jednocześnie jednak, z uwagi na występujące pod koniec pierwszej dekady XXI w. spowolnienie gospodarcze, nie jest możliwe oszacowanie, w jakim stopniu spadek liczby podmiotów w latach 2003—2010 był odzwierciedleniem pogorszenia koniunktury gospodarczej, a w jakim — uproszczenia procedur wyrejestrowywania działalności gospodarczej oraz aktualizacji baz REGON i EDG.

Choć konstruując bazę danych zastosowano szereg opisanych procedur, z pewnością nie udało się wyeliminować wszystkich jej niedoskonałości. W przypadku badań przestrzennych prowadzonych w mikroskali i obejmujących stosunkowo niewielki zbiór podmiotów gospodarczych, jakość danych wyjściowych jest szczególnie istotna. W tego typu badaniach niedoskonałości danych wyjściowych można zniwelować stosując analizy o charakterze porównawczym oraz strukturalnym. W opisanym badaniu skupiono się przede wszystkim na porównaniu poszczególnych ulic między sobą oraz analizie procentowej struktury branżowej podmiotów przy nich zlokalizowanych. Można bowiem założyć, że występujące w wyjściowych danych zafałszowania w równej mierze dotyczyły podmiotów zlokalizowanych przy różnych ulicach i reprezentujących różne branże. Poprawność takiego założenia wynika dodatkowo z dużego podobieństwa analizowanych branż pod względem charakteru prowadzonej działalności gospodarczej (dominacja niewielkich podmiotów, w tym osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą; usługi o charakterze konsumpcyjnym, obsługujące rozproszony przestrzennie popyt). Pozostałych zafałszowań, wynikających np. z faktu, że adres siedziby organu zarządzającego w przypadku osoby prawnej jest inny niż miejsce faktycznie wykonywanej działalności, nie sposób wyeliminować.

Ostateczna baza danych obejmowała blisko 6 tys. podmiotów: w 1996 r. — 1472, w 2003 r. — 2368 i w 2010 r. — 2110.

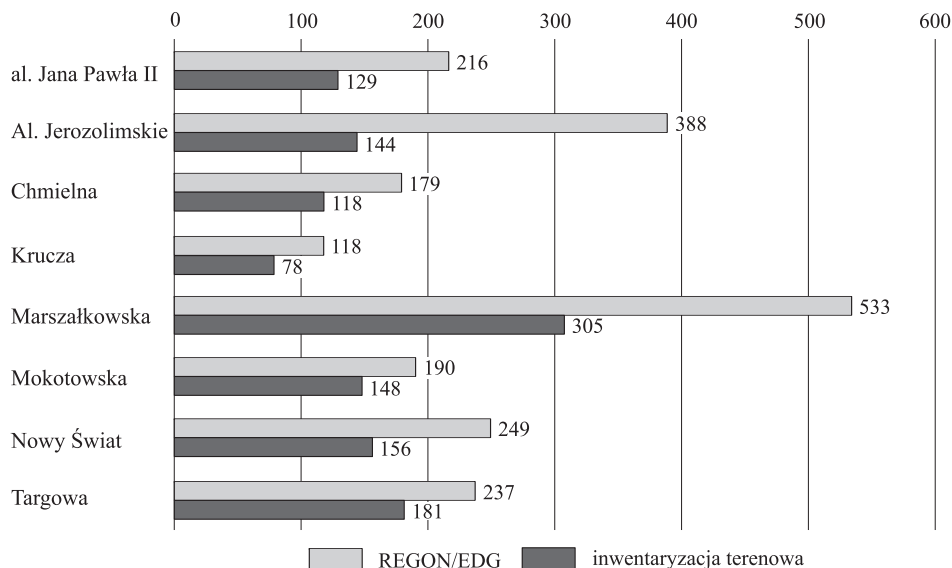
WERYFIKACJA WIARYGODNOŚCI BAZ DANYCH NA PODSTAWIE REGON I EDG

Pomimo przeprowadzonych korekt kompletność i aktualność bazy opartej na rejestrach REGON i EDG mogła budzić zastrzeżenia. Wynikało to przede wszystkim z wyraźnego spadku liczby podmiotów (o 11%) w okresie 2003—2010, zwłaszcza w porównaniu z 61% wzrostem w okresie 1996—2003. Zdecydowano się zatem na przeprowadzenie dodatkowej weryfikacji jakości wyjściowej bazy danych. W tym celu dla 2010 r. opracowano drugą bazę danych, o identycznym zasięgu przestrzennym, ale opartą na informacjach zebranych podczas bezpośredniej inwentaryzacji terenowej. Baza ta zawierała zatem informacje o wszystkich placówkach usługowych, handlowych i gastronomicznych zlokalizowanych przy badanych ulicach, posiadających witryny od strony ulicy, a więc kształtujących rzeczywistą ofertę widoczną dla przechodniów.

Porównanie obu baz umożliwiło ocenę jakości bazy rejestrowej, a jednocześnie określenie ograniczeń w wykorzystywaniu tego typu danych w badaniach w mikroskali.

Podczas przeprowadzonych w 2010 r. badań terenowych zinventaryzowano łącznie 1155 placówek prowadzących działalność gospodarczą przy analizowanych ulicach (oraz 104 lokale niewynajęte). Liczba podmiotów w bazie rejestrowej była zatem zawyżona w stosunku do rzeczywistości o 68%. Podobna sytuacja występowała także w przypadku poszczególnych ulic, przy czym w większości skala różnic między obiema bazami wynosiła od 30% do 75% (wykr. 1). Wyjątkiem były Al. Jerozolimskie, dla których różnica ta osiągnęła 169%. Zawyżona liczba podmiotów gospodarczych w bazie opartej na rejestrach REGON i EDG wynikać mogła zarówno z opisanego już zjawiska niewyrejestrowywania likwidowanych podmiotów z rejestrów urzędowych, jak i z niedoskonałości procedur korygujących, zwłaszcza identyfikacji i wykreślenia z bazy podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w mieszkaniach (nieposiadających witryny od strony ulicy). Wyjątkowo duża różnica liczby podmiotów w Al. Jerozolimskich mogła być spowodowana m.in. występowaniem tam kilku przejść podziemnych skupiających dużą liczbę podmiotów handlowych i usługowych nieobjętych inwentaryzacją terenową w 2010 r. Choć z REGON i EDG usunięto podmioty opisane adresami tychże przejść, nie zawsze podmioty o takiej lokalizacji były podane w rejestrze z adresem przejścia podziemnego — niekiedy był to adres najbliższego budynku, co mogło wpływać na zafałszowanie danych w bazie.

Wykr. 1. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH OBJĘTYCH BADANIEM BRANŻ PRZY WYBRANYCH ULICACH HANDLOWYCH W 2010 R.

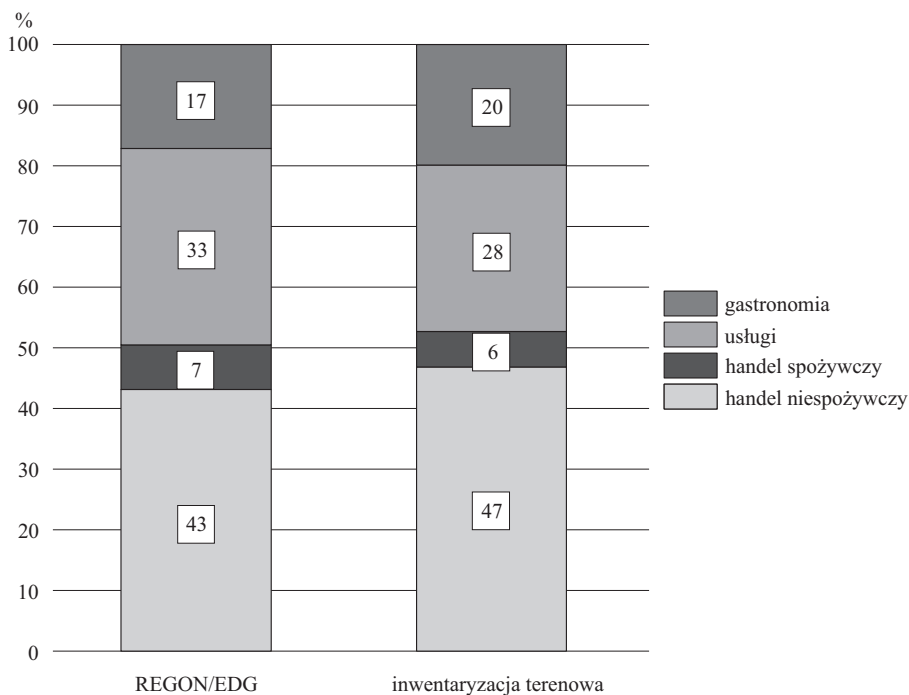

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Porównanie bezwzględnej liczby podmiotów gospodarczych w obu bazach wskazuje na stosunkowo niską jakość bazy rejestrowej. Dotyczy to nie tylko znaczących różnic w liczbie podmiotów ogółem, ale także dużego zróżnicowania pod tym względem poszczególnych ulic. Jednocześnie wyników takich można się było spodziewać z uwagi na zidentyfikowane wcześniej czynniki wpływające na jakość bazy rejestrowej, dlatego też zdecydowano się na prowadzenie analiz przekształceń funkcjonalnych głównych warszawskich ulic handlowych na podstawie danych względnych, tj. procentowej struktury branżowej. W kolejnym etapie porównano struktury branżowe badanych ulic, opracowane na podstawie bazy rejestrowej i inwentaryzacyjnej. W tym celu każdy z podmiotów z obu baz zakwalifikowano do jednej z 4 głównych kategorii branżowych: handel spożywczy, handel niespożywczy, gastronomia i usługi (poza handlem i gastronomią).

Analiza obejmująca wszystkie badane ulice handlowe wykazała, że różnice między obiema bazami (rejestrową i inwentaryzacyjną) były niewielkie i nie przekraczały 5 p.proc. (wykr. 2). Stosunkowo duże różnice w liczbie podmiotów nie miały wpływu na różnice w strukturze branżowej. W obu przypadkach ponad 40% podmiotów stanowiły sklepy niespożywcze, blisko 1/5 — placówki gastronomiczne, zaś ok. 30% — podmioty z pozostałych branż usługowych.

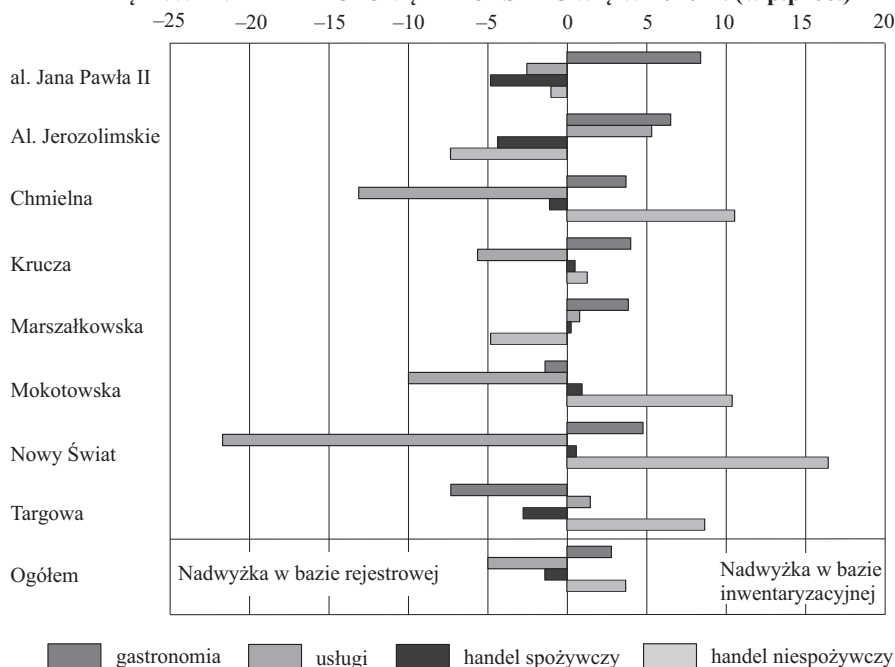
Wykr. 2. STRUKTURY BRANŻOWE BADANYCH ULIC HANDLOWYCH W 2010 R.

Źródło: jak przy wykr. 1.

Różnice struktur branżowych między obiema bazami dla poszczególnych ulic również nie były duże i zazwyczaj nie przekraczały 10 p.proc. (wykr. 3). Największe różnice, sięgające niemal 22 p.proc, obserwowane na Nowym Świecie i Chmielnej, dotyczyły przede wszystkim dwóch najliczniej reprezentowanych branż, tj. usług (niehandlowych i niegastronomicznych) oraz handlu niespożywczego. Nadwyżka podmiotów z branży handlu niespożywczego w bazie inwentaryzacyjnej w porównaniu z rejestrową mogła wynikać ze stosunkowo wysokiego udziału w ich strukturze podmiotów sieciowych, które zostały uwzględnione w bazie inwentaryzacyjnej, a których nie objęła baza rejestrowa (z podobnych przyczyn, jak w przypadku placówek bankowych). Należy także podkreślić, że w przypadku pojedynczych ulic niektóre kategorie branżowe były względnie mało liczne, np. baza inwentaryzacyjna obejmowała zaledwie 8 placówek usługowych zlokalizowanych przy ul. Chmielnej i 11 placówek przy Nowym Świecie. Dowodzi to, że nawet stosunkowo niewielkie różnice między obiema bazami w bezwzględnej liczbie podmiotów miały wpływ na znaczne różnice strukturalne.

Wykr. 3. RÓŻNICE STRUKTUR BRANŻOWYCH ULIC HANDLOWYCH MIĘDZY BAZĄ INWENTARYZACYJNĄ I REJESTROWĄ W 2010 R. (w p.proc.)

Źródło: jak przy wykr. 1.

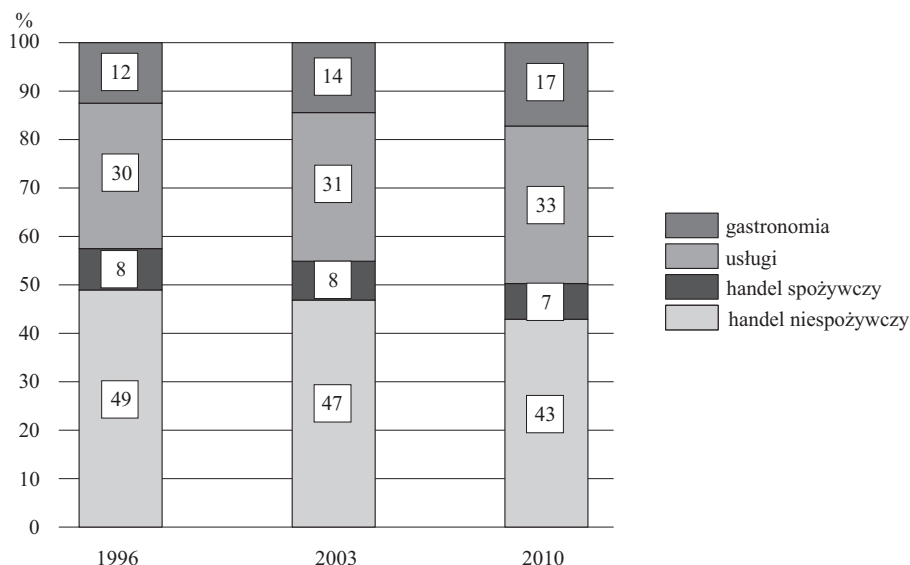
Opisana weryfikacja wiarygodności bazy danych opartej na rejestrach REGON i EDG wykazała, że choć dane te są obarczone znaczącymi błędami wynikającymi

z niepełnej aktualności zawartych w nich informacji, to jednak stanowią dość wiarygodne źródło informacji o strukturze branżowej ulic handlowych, zwłaszcza po dokonaniu odpowiednich uzupełnień. Wykresy uwidaczniają także słuszność przyjętego założenia, że zafałszowania wynikające z niewyrejestrowywania z oficjalnych rejestrów części likwidowanych podmiotów gospodarczych dotyczą w porównywalnej mierze podmiotów różnych (objętych badaniem) branż.

WYNIKI BADAŃ — PRZEKSZTAŁCENIA FUNKCJONALNE GŁÓWNYCH WARSZAWSKICH ULIC HANDLOWYCH

W wyniku opisanych korekt i uzupełnień skonstruowano bazy danych, które stały się podstawą analizy przekształceń głównych ulic handlowych Warszawy. W latach 1996—2010 struktura branżowa badanych ulic była zdominowana przez jednostki handlowe, w tym zwłaszcza handel niespożywczy (wykr. 4). Równocześnie udział sklepów systematycznie malał z 57,6% w 1996 r. do 50,2% w 2010 r. Około dwukrotnie mniejszym udziałem charakteryzowały się placówki usługowe, a ich udział w badanym okresie nieznacznie wzrósł (z blisko 30% do 32,5%). Zdecydowanie najdynamiczniej rozwijała się branża gastronomiczna, której udział w latach 1996—2010 wzrósł aż o ponad 5 p.proc. (z 12,5% do 17,3%).

Wykr. 4. STRUKTURA BRANŻOWA BADANYCH ULIC HANDLOWYCH

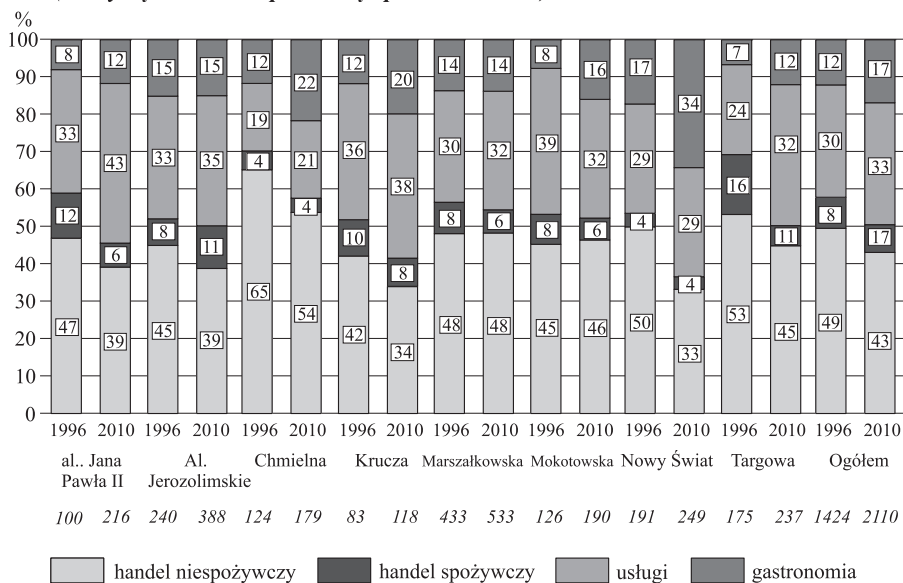

Źródło: jak przy wykr. 1.

W przypadku większości badanych ulic zachowana była ogólna proporcja struktury branżowej (wykr. 5). Wyjątkami były pod tym względem al. Jana

Pawła II oraz ul. Krucza, ze szczególnie wysokimi udziałami placówek usługowych oraz ulice Chmielna i Nowy Świat, z wyraźnie wyższym udziałem gastronomii. Także podstawowe tendencje dotyczące zmian struktury branżowej obserwowane w całym zbiorze badanych ulic widoczne były również w poszczególnych ciągach ulicznych. Na tym tle wyróżniały się Al. Jerozolimskie, które notowały wzrost udziału handlu spożywczego (z 8% do 11%) oraz ul. Mokotowska, która cechowała się malejącym udziałem usług (z 39% do 32%).

Wykr. 5. DYNAMIKA STRUKTURY BRANŻOWEJ ULIC HANDLOWYCH
(kursywą oznaczono podstawę oprecentowania)

Źródło: jak przy wykr. 1.

W celu precyzyjnego określenia kierunków specjalizacji branżowej poszczególnych ciągów ulicznych wykorzystano wskaźnik specjalizacji lokalnej P. S. Florence'a (nazywany też współczynnikiem lokalizacji). Jest to iloraz udziału cechy (w tym badaniu branży) w danym zbiorze (u_i) w stosunku do analogicznej wartości dla zbioru hierarchicznie wyższego (U_i), zgodnie ze wzorem¹¹:

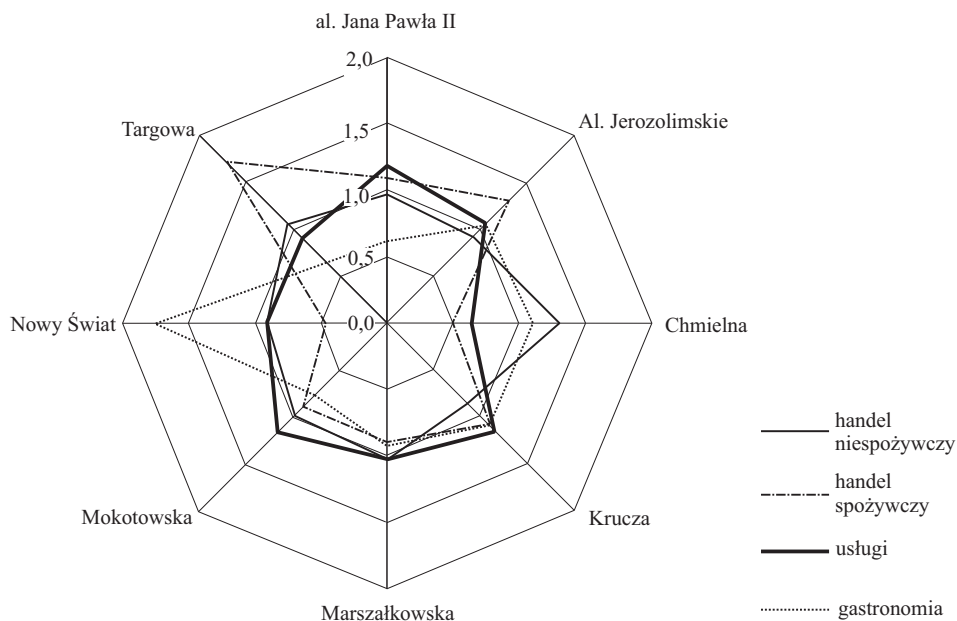
$$W_{sl} = \frac{u_i}{U_i}$$

¹¹ Runge (2007), s. 323.

Wartość wskaźnika powyżej 1 oznacza, że określona cecha jest w strukturze danego zbioru reprezentowana w większym stopniu niż w przyjętym układzie odniesienia. Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień specjalizacji. Analogicznie, wartość wskaźnika poniżej 1 wskazuje na względny niedobór podmiotów z danej branży.

W badanym okresie najwyraźniej specjalizacją branżową charakteryzowały się ulice Nowy Świat, przy której wzrosła liczba placówek gastronomicznych (wartość wskaźnika Florence'a na średnim poziomie 1,75) oraz ul. Targowa, gdzie rozwinął się handel spożywczy (1,71) (wykr. 6). W mniejszej skali widoczna była także specjalizacja Al. Jerozolimskich dotycząca sklepów z artykułami żywnościowymi (1,30) oraz ul. Chmielnej specjalizującej się w handlu niespożywczym (1,30). Jednocześnie branżami o wyraźnie niższych udziałach od średniej był handel spożywczy przy ul. Nowy Świat (0,46) i Chmielnej (0,50), gastronomia w al. Jana Pawła II (0,62) i na ul. Targowej (0,65) oraz usługi przy ul. Chmielnej (0,63). W ujęciu dynamicznym w okresie 1996—2010 najwyraźniej zaznaczył się wzrost specjalizacji Al. Jerozolimskich (handel spożywczy) oraz ul. Nowy Świat (branża gastronomiczna). Ponadto ulica Targowa, o najwyższym poziomie specjalizacji (sklepy spożywcze), notowała spadek wartości współczynnika Florence'a w odniesieniu do tej branży z 1,90 w 1996 r. do 1,55 w 2010 r.

Wykr. 6. WSPÓŁCZYNNIK SPECJALIZACJI BADANYCH ULIC HANDLOWYCH (średnia z lat 1996, 2003, 2010)

Źródło: jak przy wykr. 1.

Względnie najbardziej równomiernym rozkładem w badanym zbiorze ulic charakteryzowały się placówki usługowe oraz sklepy niespożywcze, podczas gdy branża spożywcza i gastronomiczna stanowiły główną specjalizację części ulic handlowych. Ponadto wyższym udziałom w strukturze branżowej placówek gastronomicznych towarzyszył mniejszy odsetek sklepów spożywczych; i na odwrót — większy udział sklepów z artykułami żywnościowymi wiązał się najczęściej z mniejszym odsetkiem lokali gastronomicznych. Widoczna była zatem wyraźna specjalizacja w dwóch kierunkach — oferty ukierunkowanej na turystów (Nowy Świat) oraz lokalnych mieszkańców (ul. Targowa i Al. Jerozolimskie).

Podsumowanie

W latach 1996—2010 przekształcenia funkcjonalne głównych warszawskich ulic handlowych przebiegały w kierunku wzrostu udziału gastronomii i usług kosztem handlu. Szczególnie wyraźnie uwidoczniła się ekspansja placówek gastronomicznych, co wskazuje na rosnące ukierunkowanie głównych ulic handlowych Warszawy na obsługę turystów. Tendencja ta była wyraźnie widoczna tylko w przypadku niektórych ulic (przede wszystkim Nowy Świat). W obrębie badanego zbioru znalazły się także ulice o ofercie ukierunkowanej w większej mierze na obsługę lokalnych mieszkańców (np. Targowa). Uwidocznił się również wyraźny spadek znaczenia handlu niespożywczego, co może wskazywać na konkurencyjne oddziaływanie nowoczesnych centrów handlowych, które w badanym okresie rozwijały się w Warszawie niezwykle dynamicznie.

Badanie przekształceń funkcjonalnych głównych warszawskich ulic handlowych oparto w głównej mierze na danych pochodzących z rejestrów urzędowych REGON i EDG. Pomimo opisywanych w literaturze niedoskonałości w zakresie jakości i aktualności danych w nich zawartych (zwłaszcza archiwalnych) przeprowadzone analizy wykazały, że rejestry te mogą być podstawą analiz przestrzennych prowadzonych w mikroskali. Stanowią one wiarygodne źródło informacji o ogólnej strukturze branżowej podmiotów gospodarczych. Wykorzystanie ich w badaniach ilościowych wymaga jednak dokonania korekt i uzupełnień, jak również powinno mieć miejsce jedynie w przypadku zbiorów o dużej liczebności.

Należy przy tym podkreślić, że zaprezentowane w artykule wnioski odnoszą się w znacznej mierze do jakości danych rejestrowych o charakterze historycznym, odzwierciedlających stan obu rejestrów sprzed 2011 r. Od lipca 2011 r. funkcjonuje bowiem, zintegrowana z rejestrem REGON, Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej zawierająca informacje o osobach fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Dzięki integracji procedur związanych z rejestrowaniem zakładania, zawieszania, zmiany i likwidacji działalności gospodarczej jakość danych rejestrowych (w tym ich aktualność) uległa znaczącej poprawie. W efekcie także analizy statystyczne i przestrzenne oparte

na danych rejestrowych, po wprowadzeniu opisanych zmian, będą znacznie łatwiejsze. Nie zmienia to jednak faktu, że w przypadku analiz historycznych, niezbędnych w badaniach w ujęciu dynamicznym, konieczne są dodatkowe działania mające na celu zapewnienie odpowiedniej jakości danych wyjściowych.

dr Dorota Celińska-Janowicz — Uniwersytet Warszawski, Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG

LITERATURA

- Analiza rynku nieruchomości handlowych w Warszawie ze szczególnym uwzględnieniem dzielnicy Śródmieście* (2007), Cushman & Wakefield.
- Główne ulice handlowe — Lipiec 2010* (2010), Jones Lang LaSalle.
- Kamińska W. (2006), *Pozarolnicza indywidualna działalność gospodarcza w Polsce w latach 1988—2003*. Prace Geograficzne, nr 203.
- Kaczmarek T. (2010), *Struktura przestrzenna handlu detalicznego*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Kurowski S. (1987), *Warszawa na tle stolic Europy*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin.
- Ledwoń S. (2008), *Wpływ współczesnych obiektów handlowych na strukturę śródmieść*, Politechnika Gdańska.
- Raczyk A. (2009), *Metody badania przedsiębiorczości oparte na rejestrze podmiotów gospodarki narodowej*, [w:] Ziolo T., Rachwał T. (red.), *Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*, Przedsiębiorczość — Edukacja nr 5, Nowa Era, Warszawa-Kraków, s. 133—146.
- Runge J. (2007), *Metody badań geografii społeczno-ekonomicznej — elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Services sectoral classification list* (1991), World Trade Organization, MTN.GNS/W/120.
- Smętkowski M. (2009), *Miasto deweloperów?*, [w:] *Warszawa. Czyje jest miasto?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 8—88.
- Śleszyński P. (2010), *Studium szacunku liczby i rozmieszczenia pracujących w Krakowie*, „Biuletyn KPZK PAN”, nr 243.
- What's in store for European retailing in 2012?* (2011), Cushman & Wakefield.
- Wolaniuk A. (1997), *Ulica Piotrkowska*, [w:] *Współczesne przemiany struktur przestrzennych dużych miast*, IX Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 63—78.
- Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2001 r.* (2012), GUS.

Summary. *The aim of the article is to analyze the usability of data from the business registers (REGON and EDG) in the microscale location analysis. The data were used in the study of functional transformation of the main Warsaw shopping streets in years 1996—2010. The article discusses limitations of using such data in the analysis carried out on small sets, indicating methods to overcome or minimize these limitations. The results shows that business registers are*

relatively reliable source of information about general branch structure of business entities, but their use in quantitative analysis requires corrections, and it should only take place with sufficiently large sets.

Keywords: business register, shopping street, functional structure, Warsaw.

Резюме. *Целью статьи является анализ возможностей использования данных из регистров REGON и EDP (Регистр экономической деятельности) в обследовании расположения экономической деятельности в микро-масштабе. Эти данные были использованы в обследовании функциональных преобразований главных торговых улиц Варшавы в 1996—2010 гг. Статья характеризует ограничения связанные с использованием такого вида данных в анализе небольших множеств, одновременно указывая на методы позволяющие преодолеть или компенсировать эти ограничения. Результаты обследования показали, что регистрационные данные составляют надежный источник информации по отраслевой структуре экономических единиц, где их использование в количественных обследованиях требует многих поправок и дополнений, а также должно осуществляться только в случае множеств с соответственно большой численностью.*

Ключевые слова: регистр экономической деятельности, торговая улица, функциональная структура, Варшава.